

UTENFOR AKADEMIET

Som faste lesere kanskje har oppdaget, er ikke *realisme* nødvendigvis en oppsummerende betegnelse for denne spalten, og ett av de sterkeste antirealistiske argumentene mot den må vel være mangelen på referanser. For å hedre dette nummerets tema, har vi derfor forsøkt å bryte vår spalten tradisjon for akademisk slepphendthet og krydret den med en og annen henvisning. Dersom du fortsatt ikke er overbevist, og frykter anekdotisk nihilisme, kan vi anbefale følgende løsning: anekdotisk fiksjonalisme.¹

Fiksjoner og illusjoner er også temaet når Nietzsche nok en gang sveiver om seg med pekefingeren og denne gang retter den mot menneskelig tåpelighet. Vi vet godt at alt som faller foran Nietzsches hammer raskt står i fare for å falle, enten det er Gud, moral, sannhet – eller Schopenhauer. For å lette stemningen har vi også gravd frem nok et par artige historier om filosofers dødsfall: Vi skal få høre om Avicennas dødelige forening av livsnytning og filosofi, og om stoikeren Krysippos, som opplevde et fatalt, men oppløftende møte med et esel og noen fiken. Så nå som vi har forsikret deg om at lystigere ting er i vente, går vi like gjerne løs på dagens Nietzsche.

Nietzsch og nemesis I: dyr

Det er menneskelig å feile – det sier i hvert fall ordtaket. Skal man tro den catchy tittelen på en av Nietzsches mest populære bøker, går det også an å feile ved å være *altfor* menneskelig. Men Nietzsche går enda lenger: Han hevder at menneskets selvoppholdelsesdrift er basert på å holde seg fanget av bedrag, illusjoner og feilaktige forestillinger.

Feil er altså noe av det som holder oss i live.

der oss i live.

Ibsen tok som kjent dette for å bare gjelde *gjennomsnittsmennesket*,

så det er kanskje lov å håpe at Nietzsches *overmenneske* kan redde stumpene. Blant menneskenes feiltagelser regner Nietzsche blant annet troen på en hverdagslig, kristendoms-inspirert moral. Det er kanskje ikke så rart at nesten alle utsagnene den fremsetter er usanne ifølge Nietzsche, ettersom Gud tross alt er død – eller i alle fall i himmelen,

som vel er mer eller mindre samme sak. Ikke desto mindre mente Nietzsche at mennesket ville forblitt et dyr om vi ikke hadde begått nettopp denne feilen.² Denne noe originale taksonomien, der mennesker kategoriseres som *animal fallibile*, kan kanskje kaste lys over dagens internettlandskap, som i stor grad kan deles inn i kategoriene «søte dyr» og «dumme mennesker».

Nietzsches mente dyrene var overlegne mennesket på mange områder, ikke bare når det gjelder disposisjonen til å feile. Selv næret han tydeligvis på noen ikke ubetydelige mindreverdigheitskomplekser overfor dyrene, og bekjenner sin frykt for å bli iaktatt av dem: «Jeg frykter at dyrene ser på mennesket som likt dem selv, men alvorlig truet av mangelen på sunn dyrefornuft; de ser ham kanskje som det absurde dyr, det leende dyr, det gråtende dyr, det uheldige dyr.»³ Nietzsche mente også at grunnen til at mennesket forblir ulykkelig, er at det rett og slett nekter å være som dyrene. I den sammenheng kan vi trekke frem denne avslørende sekvensen fra hans *Utidsvarige betraktninger*, kapittel 2:

Et menneske må gjerne spørre et dyr: «Hvorfor snakker du ikke til meg om lykken din, men bare står der og stirrer på meg?» Dyret skulle gjerne likt å svare, og si: «Grunnen er at jeg alltid glemmer hva det var jeg skulle si» – men så glemte han dette svaret også, og forble stum: så mennesket ble stående i undring.

Ikke rart mannen hadde et noe spesielt forhold til dyr, når det han så i øynene deres var lykkens hemmelighet ei formidlet. Kanskje var det også dette som ledet til hans mentale sammenbrudd i møte med en hest.

Nietzsche og nemesis II: kvinner

Det er viden kjent at Nietzsche hadde ett og annet problem med kvinner. Han står selv for ett imponerende vell av siterbare misogynistiske latterligheter, slik som: «alt i kvinnelighet er en gåte, og alt om kvinner har en løsning – den heter graviditet,»⁴ og «alle kvinner liker meg. Men det er en gammel historie: selvfølgelig med unntak av de

abortive, de frigjorte kvinnene som simpelthen ikke er i stand til å få barn.»⁵ Det er kanskje lett å tenke seg at en slik fantastisk overflod av sexismen må være et produkt av Nietzsches tilsynelatende overmenneskelige ego, men det er ikke nødvendigvis tilfellet.

Det kan nemlig snarere være et produktet av hans overmenneskelige mustasje. Kvinner skal etter sigende ha vært redde for den overdimensjonerte barten

hans, og om den vanlige tilstanden man møter kvinner i, er mens de skrekkslagent løper sin vei ved synet av trynet ditt, er det jo forståelig at man kan komme til skade for å utvikle noen uheldige meninger om dem. Litt mer besynderlig er det at han har konkludert med at han har oppnådd kvinnes universelle beundring, kvalifisert dog som den er.

To ting mener imidlertid selv Nietzsche at kvinner er ganske gode på: Det å være slaveaktige, og det å lide. «Å ha evnen til å lide er den minste ting. Svake kvinner, og selv slaver kan mestre det.»⁶ Dette burde kanskje gi oss litt håp, siden Nietzsche jo er ganske så glad i lidelse. Han går til og med så langt som til å si at kunsten å lide stort er det eneste som foreløpig har forhøyet menneskeheten.⁷ Men det er ingen grunn til å juble ennå. Nietzsche er tross alt mannen som brukte ordet «uglification» for å beskrive hva som skjer når kvinner begynner å erklære sin selvbestemmelsesrett.⁸ Selv om kvinner er flinke til å lide, er ikke det nok; den største storhet er nemlig å tåle å påføre lidelse. Og dette mente han formodentlig i hovedsak var forbeholdt menn ...

Hvordan mestre filologi

Mens Nietzsche var glad i smerte og hadde store vanskeligheter med det motsatte kjønn, hadde den persiske filosofen med det flotte navnet Abū Alī al-usayn ibn Abd Allāh ibn Sīnā (som vi i Vesten like godt kaller Avicenna) en stor forkjærlighet til alle livets nytelser. Han tilhørte en sjelden, men enerverende mennesketype: Han var grenseløst arrogant og selvgod (noe som bevitnes både av utallige anekdoter og av hans egen selvbiografi), men med god grunn. Han var et renessansemenneske som var vel bevandret i medisin og geometri så vel som logikk og metafysikk, og et av filosofiens sjeldne barnegenier. Sans for humor og ekstremt langvarige *practical jokes* var også på meritlisten hans, noe følgende historie vitner om.

Etter å ha flyktet fra en innpåsliten prins som ønsket å ansette ham som visir (ved å kle seg ut som en sufi), slo Avicenna seg ned i Isfahan der han ble fast inventar ved

emirens hoff. Der fikk vårt geni måle seg med eksperter fra alle slags felter under emirens ukentlige sammenkomster for de lærde – og Avicenna ble aldri overgått. Men en dag bemerket en ekspert i arabisk, en viss Abū Mansūr al

Jabbān, at Avicenna ikke var noe særlig tross når det kom til filologi. En slik fornærmelse kunne selvsagt ikke få gå ubesvart, men vår kjære Avicenna var ikke den som tok seg til takke med en

halvhjertet *yo' mama*-vits tilbake. Nei da. Avicenna dedikerte likegodt tre år av livet sitt til intensive studier, slik at han ved det siste årets ende var blitt en spesialist på feltet – og dette var bare første steg i Avicennas mesterlige hevnaksjon. Det som så skjedde må være en av verdenshistoriens mest gjennomførte *comebacks*. For Avicenna tok så til å komponere tre oder på ulike former for arabisk, ispedd tallrike arkaiske og sjeldne ord, før han fikk dem innbundet og kunstig foreldet, slik at de skulle se ut som noe emiren hadde funnet på en ekspedisjon i ørkenen. De tre odene ble så presentert for al Jabbān, som iherdig forsøkte å oversette dem, uten særlig hell. Da al Jabbān til slutt begynte å finne på ting for å skjule sin manglende kunnskap, kom Avicenna ham til unnsetning. Hva slags scene som så utspilte seg lar vi være opp til leserens fantasi, men vi kan tillate oss følgende påstand: Større svelging av egne ord skal man lete lenge etter.

Lev hardt – dø hardere

Vi lovet oppløftende livsnyting og fornøyelige dødsfall, så her kommer det. Avicenna var nemlig, til tross for sine viktige bidrag til islamsk tenkning, ikke særlig from; han var beryktet for sine hyppige og entusiastiske brudd på Profetens forbud mot alkoholkonsum og utenomekteskapelig sex. Men, den som lever ved sverdet står som kjent også i fare for å dø ved det, og det sies at han døde fordi han nektet å roe ned den utpregede rockestjernelivsstilen sin. Mot slutten av sitt liv skal han ha sagt: «Jeg foretrekker et kort og bredt liv fremfor et langt og smalt et», og kom dermed James Deans «Live fast, die young, and leave a beautiful corpse» nesten et årtusen i forkjøpet.

Men Avicennas død var ikke like momentan som James Deans, da stilige biler ikke var å oppdrive i det ellefte århundrets Persia. Ei heller var han like ung. Det tok Avicenna fire år fra han pådro seg tilstanden som skulle bli hans endelikt til han endelig sa farvel til denne verden, og her er det nok en historie som er verdt å fortelle i noe detalj, da den involverer både artige innvollssykdommer og feilslått selvmedisinering. Det hele kan sies å

ha startet med vår helts tidlige erfaringer med kongelige avføringskanaler...

Avicennas medisinske ferdigheter gjorde ham ikke overraskende til en ettertraktet helbreder, og han skal titt og ofte ha kurert sin høytstående venn, emiren av Hamadhān, for den smertefulle tilstanden tykktarmskolikk. Det er derfor ikke overraskende at han vurderte seg selv som godt forberedt dersom han en gang skulle rammes av denne lidelsen. Så feil kan man altså ta. Det har seg nemlig slik at Avicenna – nå godt over femti, men fortsatt like aktiv i og utenfor sengen – selv fikk oppleve ubehaget ved tykktarmskolikk. Selv til ubeleilig innvollssykdom å være, kom dette på et særdeles dårlig tidspunkt, ettersom Avicennas yndlingsprins, emiren av Isfahan, var i ferd med å drives ut av sin by ved militærmakt. Dermed hastet det dobbelt med bedringen for Avicenna, for om emiren dro, ville jo vinen og kvinnene forsvinne med ham. Avicenna satte derfor i gang med en intensivapplikasjon av klyster – hele åtte ganger daglig. Dette gikk hardt utover tarmene hans, og han utviklet snart innvendige sår. Men som om egen dumdrighet ikke skulle være nok, var han også omgitt av farlig inkompetente mennesker, som så ut til å klare å feilmedisinere ham ved hver eneste anledning. Først klarte assistenten hans å gi ham dobbel dose sellerifrø i klysteret, noe som forårsaket indre blødninger. Så ble han overdosert med opium gjennom medisinblandingen han inntok oralt. Snakk om å få smake sin egen medisin – fra begge ender. Utrolig nok overlevde Avicenna all denne feilbehandlingen, og føk av gårde for å nyte ytterligere fire år. Da han endelig døde, 58 år gammel, hadde nok kolikken blitt en gammel venn.

En god latter ...

Til slutt, for denne gang, skal vi dra innom et av filosofihistoriens, og kanskje verdenshistoriens, mest spektakulære dødsfall: den store stoikeren Krysippos lattermilde død. Den tidlige filosofihistorikeren Diogenes Laertios gjengir denne fortellingen om Krysippos' svært ustoiske siste øyeblikk:

Ifølge en ... historie, døde [Krysippos] av en voldsom latterkule. Etter at et esel spiste opp fikenene hans, skal han ha ropt ...: «Gi nå eselet utvannet vin å drikke, så det har noe å skylle ned fikenene med». Deretter lo han så hjertelig at han døde.

Hvorvidt esel og fiken-humor var *crème de la crème* av humor i antikken vet vi ikke.

Hvorvidt esel og fiken-humor var *crème de la crème* av humor i antikken vet vi ikke, men det virker heldigvis som om humorens dødelige effekt var begrenset til Krysippos. I henhold til føre var-prinsippet har vi likevel nøydt oss

med å gjengi Diogenes' noe tørre beskrivelse ordrett, uten humoristiske utbroderinger. Vi i *Filosofisk supplement* ville tatt det veldig ille opp hvis noen skulle bli slått ut av en dødelig latter-

kule som resultat av å lese vår spalte. Denne gangen tar vi ingen sjanser. Føler du det minste tegn til ukontrollert fnising, er det bare å kontakte oss med *én* gang. Vi skal sørge for at du får prate med et av våre kjedeligste redaksjonsmedlemmer ved første anledning. I mellomtiden kan du jo nøye deg med å lese litt Kant.

Denne utgavens bidrag kommer fra Sivert Thomas Ellingsen og Åshild Mikalsen og Ainar Petersen Miyata. Kjenner du noen morsomme filosofirelaterte anekdoter? Send dem til redaksjon@filosofisksupplement.no.

NOTER

¹ Se «Utdrag fra den Leksikryptiske encyklopedi» i *Filosofisk supplement* 1/2015 for mer om fiksjonalisme.

² *Menneskelig, altfor menneskelig*, §40.

³ *Den glade vitenskap*, §224.

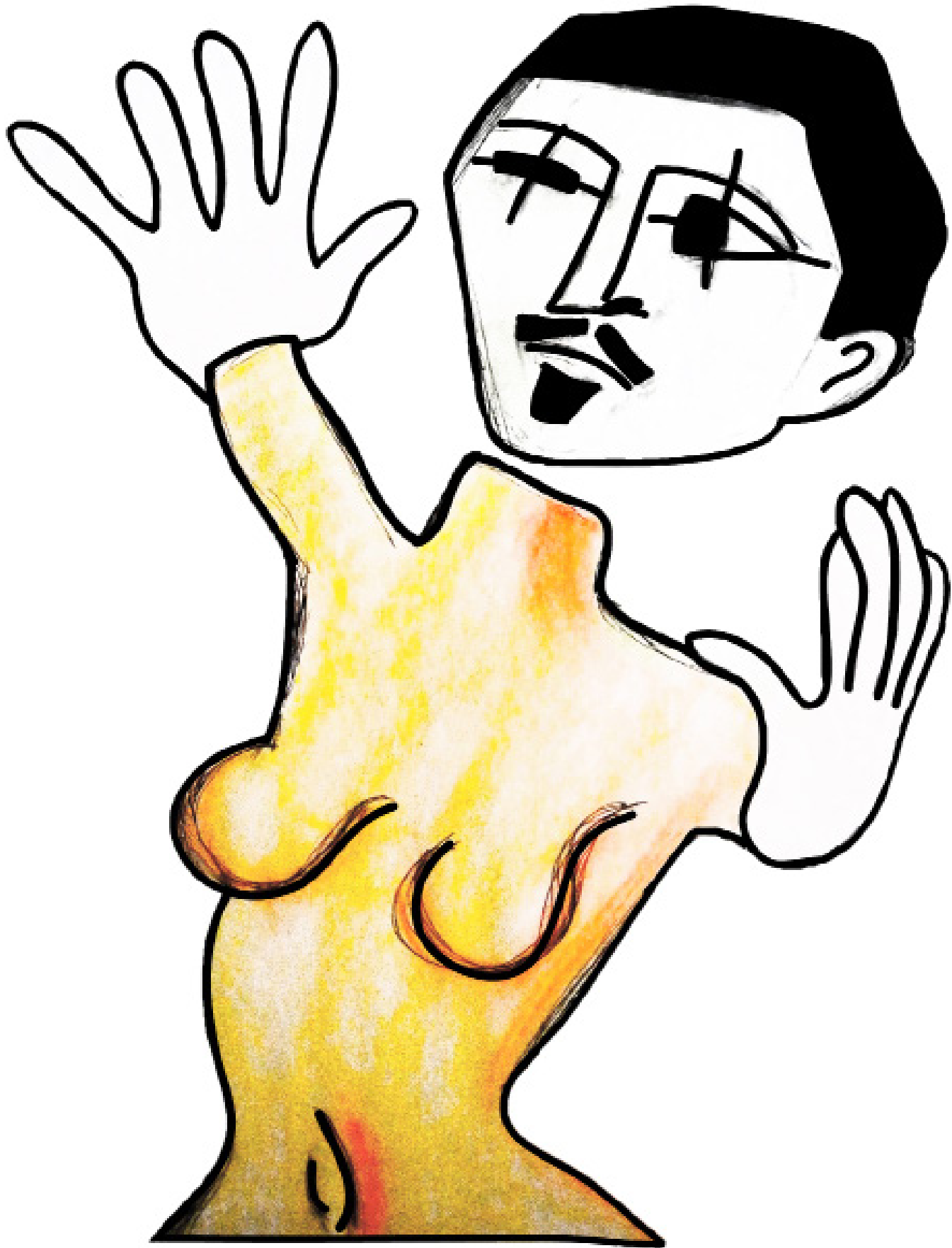
⁴ *Slik talte Zarathustra*.

⁵ *Ecce homo: Hvordan man blir den man er*.

⁶ *Den glade vitenskap*, §335.

⁷ *Hinsides godt og ondt*, §225.

⁸ *Hinsides godt og ondt*, §232.

Illustration: Ashild Aurlien